

Ummæli

Aktuell bók um mentamál

Martin Næs: **Hver eigur flaggknappin? Greinir, ummæli, röður og samræður um mentanarlígar spurningar.** Sprotin, Tórshavn 1995. 170 síður.

Í formælinum sigur hævundurin, at bók er eitt úrval av tí hann hevur sett fram munnliga og skrivliga um mál í tíðini, sæð úr mentanarpolitiskum sjónarhorni. Tað er vordid greitt, heldur Martin Næs, at myndugleikarnir hava ilt við at orða nakra mentanarpolitiska stevnuskrá, og tí er tað týðningarmikið, at tey, sum arbeíða við mentan, alla tíðina geva ráð og seta krøv. Tað áttu at verið nógv fleiri, sum søgdu sína hugsan um mentanarspurningar, tí tá høvdu vit skjótari fingið ein mentanarpolitikk, sum vit kundu kjakast um og kanska verð erpin av.

Tað ber ikki til annað enn vera samd í hesum. Tí at, sum Martin sigur, fleirráðað umrøða og kjak um mentan kundi skapað eitt jørdildi, sum kundi kveikt ein mentanarpolitikk; og tí at ferligt orðaskifti um hesi mál er livsneyðugt, skulu vit fáa mentanarlígt andurum og ikki kólna í avbyrg-

ing og einsemi; orðaskifti er mentan í verki, mennandi mentanarpraksis.

Mentan og list eru so mangt og kunnu nýtast til so mangt. Tú kanst søkkja teg niður í botnleysa dýpi mannasálarinnar hjá Dostojevski og á undurfullan hátt koma uppaftur við nýggjum lívsmóti. Tú kanst lesa Oddvør Johansens poetisku havnarskaldsøgu og fáa innlið í menniskjalív við gleði og sorg, tryggjeika og vanda, frá síðum sum ikki fyrr hava verið lýstar í føroyskum bókmentum. Møguleikarnir eru óendaligir. Men hvat hevur hetta við mentanarkjak at gera? Vit kunnu jú bara keypa ella læna teir bókir vit hava hug til, lesa tær og tosa um tær ella lata vera. Tann einstaki samskiptir við bókina og harvið hævundurin og hevur inni við seg sjálvan sína hugsan um bókina ella tosar við onnur um hana.

Hetta er ein fullgildur máti at brúka bókmentir, men tørvur er eisini á einum aftursvari til bókina, sum kemur alment fram: einum ummæli í bløðum ella øðrum fjølmiðlum. Tað er ikki nóg mikið at prenta/lesa upp long tíðindaskriv frá út-

gevaranum, tí móttøkan, ummælið, má koma frá móttakaranum. Ikki tí at eitt ummæli skal standa sum ein dómur yvir ella Sannleikin um eina bók; tað umráðandi er, at tað verður skrivað ummæli hjá hævundi og lesarum at taka støðu til, vera samd ella ósamd við, leggja uppi, stutt sagt at eitt samskipti fer fram, sum ger tað móguligt at merkja sína samtíð og seg sjálvan sum part av henni, og sum er við til at mynda eitt støði at halda fram útfrá.

Mentanarkjak Martins er mest um bókur og bókmentir. Landsbókavørðurin hevur so nógv at siga okkum. Ein røða frá 1991 greiðir m.a. frá, hvussu M. A. Jacobsen í 1920-unum gekk á odda fyri at fáa savnshús á Debesartroð, tey vøkru steinhúsin, sum stóðu liðug í 1931, og sum leingi vóru Landsbókasavn og fornminnisavni. Ein onnur røða varð hildin í 1993, tá ið Føroya Landsbókasavn fyllti 165 ár. Ein grein frá 1993 harmast um, at bókabíurin má gevast at koyra í Streymoy og Eysturoy, hóast neyvan hevur tann finni vegin og brúgvinnborið dýrmætari farn til bygð-

Martin Næs, rithøvundi

irnar. »Vitan er virði« frá 1992 og »Handrit og hugsan« frá 1994 greiða hvør á sín hátt forvitnisliga frá tí fjøltáttada arbeiðinum á Landsbókasavninum. Tann sum ikki frammanundan hevur undrast um, at tey vøkru savnshúsin á Debesartroð frá 1931 nú eru tikin til Oljufyriritingina, eitt endamálið, ið als einki samband hevur við tær hugsjónir, sum fingið eitt farið ættarlið at reisa seg, hann undrast og harmast í hvussu er, tá ið hann hevur lisið greinirnar

hjá Martini um M. A. Jacobsen. Landsbókasavnið og, ikki minst, greinina »Barakkpolitikkur«, sum snýr seg um hetta »ránið«.

Áttan bókaummæli eru í bókini. Tey hava verið prentað í bløðum ella tíðarritum, og tað er gott nú at hava tey í einari bók. Seks av ummælunum eru um barnabókur, og tað er at fegnast um, tí óvilið verður yvirhøvur gjørt burtur úr teimum. Eitt av ummælunum er hugleiðing um føroyskar barnabókur yvirhøvur.

Samrøðurnar við Karsten Hoydal, Steinbjørn B. Jacobsen eru áhugaverdar. Somuleiðis tann við Guðrúna Helgadóttur, barnabókahøvund og tingmann, sum Martin hevur føroyskað nógvar bókir eftir. Eisini eigur at vera nevnd samrøða við yrkjaran Astrid Joensen, sum ikki er prentað fyrr.

Martin er sakligur og upplýsandi, minni »retoriskskur« enn vit eru von við í nógvan føroyskari skrivning um samtíðarmál, og ikki demagogiskur, sum nógvir í hesum tíðum. Hann himprast tó als ikki við at siga sína áskoðan og grunda hana og er kritiskur móti fólka politikkinum. Tann sakligi stílin er fær liv og persónligan dám av, at best sum er, kemur ein óvænð og óvanlig hugsan ella samanbering og ger um seg. T.d. hugsanin,

at tú mást vera »erpin av tínum landi, tínum myndugleikum, tínum fólki, náttúru, máli, mentan, ja, øllum«, annars kann vera skjótt at »glíða í oljuni«. Vit eru von við, at tað heldur verður hildið vera skeið, ósmiligt, at vera erpin, í hvussu er, er tað óvanligt at siga bart út, at tú mást vera erpin. At hava ímyndanar-evni til at seta seg inn í støðuna hjá fólki við øðrum bakstøði enn ein sjálvur er eitt tað virðismesta í humanistiskum hugburði. Martin Næs ger tað t.d. í stubbanum »Úr Sarajevo til Hósvíkar« á tann hátt, at hann ímyndar sær, hvussu lúkurnar fyri vindeygnum í Hósvík ávirka talvmeistararnar úr Sarajevo, sum telvir har á talvstevnu: Í Hósvík verja lúkurnar fyri vetrarstormunum; í Sarajevo er ein onnur orsök til lúkurnar.

Bókin er bytt sundur í triggjar partar: »Greinir og röður«, »Ummæli« og »Samrøður og bókmentarlígar greinir«. Evnið, sum vigar tynst er bókur og bókmentir, sum Martin skoðar úr ólíkum sjónarhornum og setur inn í samfelagsligt og mentanarlígt høpi á fjølbroyttan hátt. Tilfarið er frá 80- og 90-árunum, bók er aktuell og er ein eggjan til framhaldandi kjak og samrøðu.

Turið Sigurðardóttir

Viðmerking

Aftur á gamlar gøtur

Nú føroyingar skulu niður til Danmarkar at samráðast um tey ymsku viðurskiptini landanna millum, standa føroyingar spyrjandi, fer tað at eydnast at fáa danir at taka so dyggiliga á við okkum, at livikorini her á landi koma at toga upp móti livikoronum í Danmark, ella fer fólkaflýtingin at halda áfram, soleiðis at landið bløðir burtur.

Hetta er ein sera álvarsamur spurningur, sum krevur skjóta loysn.

Eydnast tað ikki at fáa tosað seg til rættis við danskar politikkarar, soleiðis at teir taka okkara sjónarmið og loysnir fyri furt og rætta seg eftir teimum, men halda áfram, soleiðis sum teir hava gjørt, fyrst at hjálpa Den Danske Bank undan skyldum sínum í Føroyum og so við harðari hønd leggja so tungar byrðar á fólkið, at tey rýma í stórum tali, til óbótaligan skaða fyri landið, mugu vit seta okkum tann spurning: Skal ríkisfelagsskapurin við Danmark halda fram?

Hvat skulu vit gera? Er nakar alternativ?

Eg meti at ríkisfelagsskapur við eitt størri land er ein stórir fyrirmunur fyri okkum, har vit t.d. kunnu fáa alla útbúgving, læknahjálpi og so framvegis.

Men ríkisfelagsskapurin við danir riggar als ikki við tí politikki, sum danskir politikkarar føra í dag. Eg meti, at vit skulu royna við samráðingum við danir at fáa livilíkindini í Føroyum góð aftur innan eitt hálvt ár.

Alternativt er at taka upp samráðingar við Noreg at fáa eina uniónskipan við teir. Tað kann fyri so vítt gera tað sama, um vit hava ríkisborgararétt í Danmark ella Noreg, bæði eru tvey framkomnir lond, har vit kunnu fáa alla tænastu, sum ikki ber til at hava í einum lítillum oyggjasamfelag.

Noreg er væl fyri fíggarlig í løtuni, teir hava yvirskot í staðin fyri skuld í mun til útlendið. Teir kanna nú eftir, hvar hetta yvirskotið skal plaserast.

Teir eru byrjaðir at gera

stórar fløgur hjá tí stóra grannanum fyri eystan, norðmenn gera stórar fløgur fyri at loysa íbúðarfløguleikarnar hjá russum.

Óivað hevði oyggjaflokkurin fyri vestan, sum Sverri kongur kom frá, eisini havt teirra áhuga.

Føroyingar sleppa at kalla ikki á flotuttan við loyvi frá donum.

Broyta danir ikki sín hárðrenda politikk móti okkum, er stundin komin at saðla um.

Eydnast tað at fáa ein góðan uniónsáttmála við Noreg, er stundin komin at skifta best.

Vit føroyingar vilja ikki at landið skal bløða burtur, vit vilja at allir føroyingar, sum máttu flyta av landinum, kunnu koma heimaftur til mannsmilg kor.

Tey fólki, sum hava skil á kanningum av undirgrundini, meta at tað er bæði gass og olja á okkara øki.

Um 8-10 ár er oljuvinnan komin í gongd hjá okkum.

Tá verður ikki neyðugt

við studningi frá útlandinum.

Men hesi fyrstu komandi árin er neyðugt at fáa góða hjálpi frá útlandinum, frá donum ella eventueli frá norðmonnum.

Niklas Mikkelsen

Eg ynski at gerast limur í

Navn:

Geta:

Byur/bygd:

AMNESTY INTERNATIONAL

Føroya Deild
Postboks 1075
FR-110 Tórshavn
Postgöro 56359